

TÜRK MAHALLİ FIKRA TİPLERİNDEN GİRESUN-MELİKLİLİ ALİ FAKKI VE HASAN AĞA ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR DEĞERLENDİRME

A Comparative Study on Turkish Local Joke Types: Ali Fakkı and Hasan Ağa of Giresun-Melikli

İlk yaz YILDIZ*

ÖZET

Sözlü gelenek içerisinde doğarak zamanla yazılı kültür içerisinde de kendine yer bulan fıkra türü, güldürürken düşündürmesi, kısa ancak yoğun mesajlar içermesi, sosyal ve kültürel yapıyı yansıtması, evrensel nitelikler barındırması gibi nedenlerle halk edebiyatı ürünleri arasında oldukça önemli bir konuma sahiptir. Fıkralar, içerisinde doğup geliştikleri toplumların izlerini barındırırlar. Pek çok fıkra mahalli tipler üzerine kurulmuş olup, yöreye ait kültürel unsurları yansıtır. Giresun ilinin Çaldağ beldesine bağlı köylerinden biri olan Melikli yöresinde anlatılan fıkralara da yöre halkının saflığı net bir şekilde yansımıştır. Bu fıkraların çoğunda, mizahın yanında düşündürme işlevinin de yerine getirildiği görülmektedir. Melikli’de anlatılan fıkralar genel olarak yöre halkının akıl danıştığı Ali Fakkı üzerinden ilerler. Mahalli fıkralara dair daha önce yapılmış çalışmalardan anlaşıldığına göre, çeşitli isim, mekân ve zaman değişiklikleri görülmekle beraber, Melikli fıkraları ile olay örgüsü, motif, tip bakımından benzer anlatılar Adana-Karatepe’de ve Alman halkı arasında kayıt altına alınmıştır. Ayrıca Melikli fıkralarının neredeyse tamamında karşılaştığımız Ali Fakkı tipi ile Türk fıkralarının önemli tiplerinden birisi olan Karakuş Kadı arasında da verdikleri kararlar bakımından benzerlikler bulunmaktadır. Bu çalışmada, Giresun’da saflıkları, olaylara karşı ilginç bakış açıları, gariplikleri ile ön plana çıkmış olan Meliklililer hakkında anlatılan 8 fıkra aktarılacaktır. Fıkraların çoğunluğunda adı geçen “Ali Fakkı” tipi hakkında bilgi verilecek, fıkralar arasındaki benzerlikler ortaya konulacak ve mizah teorileri kapsamında incelenecektir. Ayrıca Adana’nın Karatepe yöresinde ve Alman halkı arasında çeşitli araştırmacılar tarafından tespit edilmiş olan olay örgüsü bakımından benzerleri karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Melikli, Giresun, Karatepe, fıkra, Ali Fakkı.

ABSTRACT

Jokes, born in oral tradition and found themselves in written culture over time, have a very important position among the folk literature works due to the fact that

* Yüksek Lisans Öğrencisi. Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı-Giresun. E-posta: ilkyazz.28@hotmail.com

it makes you think while laughing, contains short but intense messages, reflects the social and cultural structure while containing universal qualities. Jokes contain traces of the societies in which they were born into and developed. Many jokes are based on local types and reflect the cultural elements of the region. The naiveté of the local people was clearly reflected in the jokes told in the Melikli region, which is in Çaldağ Town of Giresun Province. In most of these jokes, it is seen that besides the humor, the function of making others think is also fulfilled. The jokes told in Melikli generally proceed through Ali Fakkı, a type in which the local people consult. As it is understood from the studies on the local jokes made before, although there are various names, places and time changes, similar narratives in terms of plot, motif and type with the Melikli jokes are recorded in Adana-Karatepe and among the German people. There are also similarities between the “Ali Fakkı” type, which we encounter in almost all of the Melikli jokes, and “Karakuş Kadı”, one of the important types of Turkish jokes, in terms of their decisions. In this study, eight jokes about Meliklililer (the people of Melikli) who have come to the forefront with their naiveté, peculiar points of view and weirdnesses in Giresun will be mentioned. Information will be given about “Ali Fakkı” type, mentioned in the majority of the jokes and the similarities between the jokes will be revealed and examined within the context of humor theories. In addition, the similar ones in terms of plot that are identified by various researchers in the Karatepe region of Adana and among the German people will be compared with them.

Key Words: Melikli, Giresun, Karatepe, jokes, Ali Fakkı.

Giriş

Kısa ancak yoğun bir anlatıma sahip olup, bünyesinde ince nükteler barındıran fıkra türü, sözlü gelenekten bu yana anlatılagelmiştir. Fıkralar toplumun aynası niteliğindedir ve topluma ait inanışları, gelenekleri, uygulamaları, toplumun zekâsını, duyuş ve düşünüşlerini, muhakeme gücünü yansıtır. Onlar, halk mizahını temsil eden sözlü halk edebiyatı ürünleridir (Albayrak, 2004: 174). Dursun Yıldırım fıkra türünü şu şekilde tanımlamaktadır: “*Hikâye çekirdeğini hayattan alınmış bir vak’a veya tam bir fikrin teşkil ettiği, kısa ve yoğun anlatımlı, beşerî kusurlarla içtimaî ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hâdiseleri, çarpıklıkları, zıddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihza yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen isimdir.*” (Yıldırım, 1999: 3).

Fıkra türünün genel özelliklerine oldukça kısa bir şekilde değindikten sonra araştırmanın sahası olan Giresun yöresinde yerel fıkra tipleri, Ordu-

Meletli fıkraları, Schildalılara dair hikâyeler, Karatepeli anlatıları üzerine yapılmış çalışmalardan, adı geçen yörelerden söz etmek gerekmektedir. Öncelikle belirtmek gerekmektedir ki, Giresun yöresindeki bazı yerel fıkra tipleri üzerine daha önce çalışma (Aça, 2009: 636-646) yapılmasına rağmen Melikli fıkraları ve Melikli tiplerine dair bir araştırmada bulunulmamıştır. Melikli yöresinde tespit edilen fıkraların olay örgüsü, tip ve motif bağlamında benzerleri çeşitli araştırmalarda olmakta beraber bu çalışmada verilen fıkraların bir kısmı daha önce okuyucuya hiç sunulmamıştır. Bu nedenle Melikli yöresine ait fıkraların bir araya toplanması, diğer anlatılarla benzerliklerinin ortaya konulması ve kuramsal olarak incelenmesi amacıyla bu çalışmaya gerek duyulmuştur. Çalışma kapsamında ele alınan fıkralar derin anlamlar içeren, nükteler barındıran, yer yer sosyal hiciv yapan, ironi unsuru bulunduran anlatılardır. Melikli fıkraları ve Melikli¹ tipi, Dursun Yıldırım'ın fıkra tasniflerinden “*Mahalli Tipler*” (Yıldırım, 1999: 24), Pertev Naili Boratav'ın tasniflerinden “*Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar*” (Boratav, 2016: 96) ile Saim Sakoğlu'nun tasniflerinden “*Bir bölge halkı ile ilgili olanlar*” (Sakaoğlu, 1992: 43-44) başlıkları altında değerlendirilebilir.

Daha önce Ordu-Meletli yöresinden Giresun-Melikli anlatılarına benzer fıkralar derlenmiştir (Öztürk, 1995: 64-65). “*Karadeniz Bölgesinden Bir Fıkra Tipi: Meletli*” isimli bu çalışmada verilen beş fıkradan dağda kayık yapımına, tuz ekimine, değirmen taşı yapımına dair olanlar araştırmada incelediğimiz Melikli fıkralarının motif bağlamında benzerleridir. Ancak Giresun-Melikli yöresinde anlatılan diğer beş fıkra bu çalışmada yer almamaktadır. Aynı şekilde Gustav Schwab tarafından hazırlanan “*Alman Halk Efsaneleri*” isimli yapıtta Almanya'nın Elbe-Elster bölgesinde yaşayan Schildalılar hakkında da benzer hikâyeler anlatılmaktadır (Schwab, 1991: 158-181). Özellikle Schildalıların tuz yetiştirmesine ve değirmen taşı yapmalarına dair anlatılanların, Melikli yöresindeki anlatılar ile ortak noktalara sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tıpkı Ordu-Meletli ve Almanya-Schilda gibi Adana-Karatepe anlatıları ile Melikli anlatıları arasındaki ortaklık da fıkralarda yer alan motiflerde göze çarpmaktadır. Toplum yaşantısının, çelişkilerin, düşünce

¹ Yörenin adı Melikli'dir. Bu nedente o yöreye mensup olanlar “Melikli” şeklinde değil “Meliklili” olarak ifade edilmelidir. Aynı durum Trabzon'un Araklı Köyü için de geçerlidir. Yöre insanı için “Araklı” denilse de bu kavram köyü belirtir. Köyün mensubu olanlara “Araklılı” denilmesi gerekmektedir. Bu kullanıma örnekler çoğaltılabilir. Ancak çalışmada halk arasında tespit edilmiş ürünlerde, kaynak kişinin kullanımına sadık kalınarak “Melikli” şeklinde verilmiştir.

ve davranış farklılıklarından doğan çatışmaların Karatepeli fıkralarına konu edildiğini görüyoruz. Bu fıkraların Karatepeli bölgesi insanının ruh ve düşünce dünyasını anlatmaktan çok bu insanların çeşitli davranışlarındaki aksaklıkları, gariplikleri abartarak anlatma geleneği olarak nitelendirebiliriz (Artun, 1995: 22).

Erman Artun'un "Yaşayan Adana Karatepeli Fıkraları" (1995: 19-55) isimli çalışmasında da yer verilmiş olduğu "Çenesi Mirt Mirt Ediyordu", "Cinli Kavak", "Bir Vızdan Gitti Bir Cızdan", "Sakatlık Çıkacaktı", "Dam Direği" başlıklı anlatılar ile Melikli yöresinde tespit edilen fıkralar arasında motif bağlamında benzerlikler bulunmaktadır. Aynı şekilde Pertev Naili Boratav tarafından hazırlanıp kırk sekiz masal ile bir tekerlemenin aktarıldığı "Az Gittik Uz Gittik" isimli eserin sonunda yer alan ve Adana-Karatepe yöresinden derlenmiş "Karatepeli Hikâyeleri" başlıklı kısımda verilen on dokuz hikâyenin beşi (elime bir tuu diyeceğim, sakalı tim tim ediyordu, tuz ekimi, un çuvalı) Giresun-Melikli yöresinden aktarılan fıkraların benzerleri şeklindedir (Boratav, 2017: 291-303).

Yukarıda adı geçen araştırmaların yanı sıra Adana-Karatepe yöresinden derlenen fıkralar üzerine yapılmış müstakil çalışmalar da vardır. Yöreden derlenen yirmi dokuz fıkra Halet Çambel tarafından yayınlamıştır (2006). Karatepeli fıkralarının tasnif edildiği, Karatepeli tipinin ayrıntılı olarak tahlilinin yapıldığı, fıkraların biçim ve içerik açısından incelendiği "Karatepeli Fıkraları Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme" isimli çalışma da bulunmaktadır (Ersoy, 2018). Ancak üzerinde durulması gereken nokta şudur ki; sözü geçen hiçbir çalışmada bizim incelediğimiz sekiz fıkranın tamamen benzerlerine yer verilmemiştir. Özellikle Melikli fıkralarından ikisi, sayılan hiçbir çalışmada motif benzerliği bakımından dahi tespit edilememiştir. Bütün bu bilgiler ışığında çalışmamız, Giresun-Melikli yöresine ait özgün tarafları bulunan anlatılara yer vermesi ve daha önce yayınlamamış fıkraları aktarması bakımından önemlidir.

Fıkralara geçmeden önce çalışmada ele alınan yöreler ile ilgili kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. Karatepe fıkraları üzerine çalışmalarda bulunan Boratav, yöreyle ilgili şunları söylemektedir: "Karatepe neresi, sorusuna gelince, buna kesin bir karşılık alınamıyor; kimine göre bu köy, Adana ilinin Kadirli ilçesine bağlı köydür, kimine göre aynı ilin Karsanti bölgesindeki Karatepe köyüdür. Bunlara benzer hikâyeleri, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde birçok köy, kasaba topluluklarından her biri ötekini yermek amacıyla anlatır; gene bu tuhaf maceralar, çoğu kez ayrıntılarına kadar varan bir benzerlikle, dünyanın çeşitli ülkelerinde şu ya da bu köy,

kasaba halkının saflıklarına, deliliklerine örnek diye anılır. Bu olgulardan çıkacak sonuç, bu ve benzeri hikâyelerin, tıpkı atasözleri gibi, birbirinden uzak pek çok insan toplumlarınca ortaklaşa benimsenmiş hazır anlatı kalıpları olduğu, onların kişi ve yer adları yerine ve çağına göre değiştirilip her yerde geçer akça gibi kullanılabileceği gerçeğidir.” (Boratav, 2017: 365).

Boratav'ın söylediklerine delil olarak Karatepe hikâyelerinin varyantlarına, farklı kişi ve yer adları olmakla beraber, Giresun-Melikli yöresinde de rastlanmaktadır. Bu fıkralar Giresun ilinin Duroğlu Beldesi, Çağlayan (Ezedin) Mahallesi'nde yaşamış Abidin Gülbeyaz tarafından oğluna anlatılmıştır. Abidin Gülbeyaz'ın oğlu Osman Gülbeyaz, bu fıkraları 10-15 yaşlarında fındık toplarken babasından dinlemiştir. Daha sonra olay örgüsünü muhafaza ederek tarafımıza aktarmıştır. Ancak almış olduğu etiğimin etkisiyle hikâyelerde bir takım süslemeler, sanatlar yapıldığı açıktır. Başlangıçta kısa olması kuvvetle muhtemel olan bu fıkralar böylece oylumlu bir hal almıştır. Yine de bu fıkralar Melikli yöresine, kültürüne, yaşam biçimine ait pek çok unsur bünyesinde barındırmaktadır. Bu noktada Melikli yöresinin tanıtımına ihtiyaç olmaktadır: *“Batlama Vadisi, Çal Dağı ile Geçilik ormanlarından başlayıp Giresun merkezden denize dökülen derenin çevresinde kurulan köylerin oluşturduğu coğrafyaya denir. Müslüman Türklerin 14. yüzyıl sonlarında fethederek iskâna açtığı bu vadiye Meliklü oymağına mensup insanların yerleşmesiyle ilk köylerin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu vadiyi de kapsayan yörenin iskâna açılmasından yaklaşık 50-60 yıl sonra yapılan kayıtları ihtiva eden 1455 ve 1486 tarihli tahrir defterlerine göre Melikli, Gedüklü, Seyyid, Saycalu, Çukurköy, Akköy, Lapa, Uzgur, Kısırcalu ve Küre köyleri kurularak İslamlaşma süreci büyük ölçüde tamamlanmıştır.”* (Fatsa, 2010: 10).

Ali Fakkı Tipi Etrafında Şekillenmiş Olan Fıkralar Üzerine

Öncelikle üzerinde durulması gereken husus şudur ki, sözü edilen fıkralarda bir halkı, bir yöreyi küçümseme amacı kesinlikle güdülmemektedir. Aksine fıkralarda, hemen her toplumda görülebilecek, benzer olayların derlenebileceği anlatılarla toplumu bütünleştirme çabası güdülmektedir. Bu anlatılarda, fıkralara konu olmuş halkın olaylar karşısında gösterdiği tutum ve davranışlar üzerinden bir gülmece oluşturulmuştur. Giresun yöresinde, Melikli halkına dair söylenen *“Her köyün biri, Melikli'nin hepsi deli.”* (KK-1), *“Melikliler ayranı önce içer, çorbayı sonra yer.”* (KK-1), *“Her köyden bir deli getirin, Melikli'den tuttuğunuzu getirin.”* (KK-2) sözleri anlatılan fıkralardan sonra mı

oluşmuştur bilinmez. Ancak Melikli halkının olaylar karşısında gösterdikleri ilginç tutumları ve farklı düşünceleri ile yörede şöhret sahibi oldukları kesindir.

Fıkralarda “cin, cami, minare, namaz, müezzin, imam, sofu, kible, besmele, evelallah” gibi kavramlarının yer alışı, bu fıkraların yörenin İslamlaşma sürecini tamamladığı bir dönemde ortaya çıktığını göstermektedir. Ayrıca bu fıkralarda olayların pek çoğu “Ali Fakki” tipi etrafında gerçekleşmektedir. Köylü içinden çıkamadığı, sorun olarak gördüğü her durumda “köyün akıldanesi” olan Ali Fakki’ya danışır. “Fakki” lakabının nasıl verildiğine dair elimizde bilgi mevcut değildir. Ancak Giresun yöresinde kullanılan ve “hoca, imam” anlamına gelen “fahi” (Tekin ve Cantürk, 2018: 133) kelimesinin “k>h sızıcılığı” ile yörenin ağız özelliklerine bağlı olarak şekil alıp “fakki” haline dönüştüğünü düşünmekteyiz. Fıkraların olay örgüsüne bakıldığında gerçekten Ali Fakki’nin köyün hocası, akıl danışılan kişisi konumunda olduğu görülür. Köy halkı onun kararlarını düşünmeden, sorgulamadan, büyük bir bağlılıkla uygular. Bu durum lakabına dair sunduğumuz fikri desteklemektedir. Ayrıca Fakki kavramı, Arapça “fıkıh âlimi” anlamına gelen “fakih” kelimesinin Türk halkları arasında zaman içerisinde kazandığı telaffuz şekli olarak da değerlendirilmektedir (Haçkalı, 2013: 79). Yine yörenin iskânı sırasında “Fakih” unvanına sahip pek çok hocanın, efendinin Giresun’da yaşamakta olduğunu bilmekteyiz (Fatsa, 2013: 84-107). Ancak fıkralarda Ali Fakki’nin fıkıh âlimi yönü görülmeyip, daha çok bilgin, aydın, danışılan, olaylara yön veren olarak yer almıştır.

İsmlendirilişi hakkında yukarıda çeşitli görüşler belirtilen Ali Fakki, bir fıkra tipi olarak incelendiğinde Almanya’nın Schilda bölgesinde yaşayan insanların maceralarının aktarıldığı anlatılarda görülen “belediye başkanı” tipi arasında aldıkları kararlar, diyalektiğe uymayan öneriler bakımından benzerlikler bulunmaktadır. Toplumunu ilgilendiren konularda en son kararı vermesine rağmen Melikli fıkralarının tipi olan Ali Fakki’nin aldığı kararlarda her daim tuhaflık, sıra dışılık görülmektedir. Bu bakımdan “Ali Fakki” ile “Karakuş Kadı” arasında da bağlantı kurulabilmektedir. Türk fıkra tiplerinden birisi olan “Karakuş Kadı”; “Karakuş”, “Kara Kadı” isimleriyle de anılmakla beraber “hükm-i Karakuşî”, “Karakuşî”, “Karakuş” gibi kullanımlarla deyimlerimiz arasında kendisine yer bulmuştur. Karakuş’un tarihi kişiliği ve anlatılardaki kişiliği arasında farklar olduğunu belirten Nail Tan, fıkralardaki tip hakkında şunları söylemiştir: “Karakuş fıkraları yapı bakımından diğer fıkralardan farklı özellikler göstermektedir. İmam Süyûtî’nin de belirttiği gibi bunlar küçük hikâyelerdir.

Hikâyelerdeki olaylar genellikle davacı, davalı ve Karakuş üçgeni çerçevesinde geçmektedir. Karakuş, olayları çözen hakem, kadı rolündedir. Karakuş, anlaşmazlıkları çözerken diyalektik mantığı kullanmakta; zıtlıklardan, kural dışı, akla aykırı kararlardan yararlanmaktadır. Haklıyı haksız, haksızı haklı çıkararak olağan dışı kararlar, dinleyenleri şaşırtmakta ve güldürmektedir. Hareket ve söz komiği Karakuş fıkralarında hemen hemen hiç görülmez.” (Akten vd., 2008: 12).

Daha önce belirtildiği gibi fıkralarda rastladığımız Melikli halkı, Ali Fakkı'nın önerilerini hiç düşünmeden kabul etmektedir. Melikliler hakkında anlatılan şu fıkra, Ali Fakkı'nın olaylara yön vermede gücünü, halkın kendisine sorgulamadan itaat edişini ispatlar niteliktedir: “Melikli köyünden bir vatandaşın çoluk çocuğu büyüyünce babasının evi artık ona dar gelmeye başlamış. Hali vakti yerinde olmalı ki, ev yaptırmaya niyetlenmiş. Malzemeleri kısa zamanda hazırlayıp, sıra usta bulmaya gelmiş. Arayıp taramış, sormuş soruşturmuş ve civarın en akıllı ustasını evi yapmaya razı etmiş. Baharda başlanan ev, himiydi, duvarıydı, söyesiydi derken yaza doğru bitmeye yüz tutmuş. En nihayet, güneşli bir Temmuz günü çatı hartamasının son çivisini de çakan usta evi bitirmiş. Bitirmiş bitirmesine ama ne görsün. Kendini hartama döşeme işine iyice kaptıran usta değil kendisi için tek bir damla için bile evin tavanına incek delik bırakmayı unutmuş. Çatıda bir müddet oturan usta bir sigara yakıp soruna çözüm aramış. Bin bir özenle çaktığı hartamaları söküp işe tekrar başlamak istemiyormuş haliyle. İkinci vaktine kadar birkaç sigara daha içtiyse de nafile. Aşağıda toplanan ahali de bu müddet zarfında soruna bir çözüm üretemeyince Ali Fakkı'ya danışmaktan başka çıkar yol bulamamışlar. Sorunu dinleyen Ali Fakkı bir müddet düşündükten sonra ‘Beni oraya götürün.’ demiş. Olay yerine gelince bir müddet düşünmüş ve ‘Bana kalın ve uzun bir halat bulun.’ diye gürlemiş. Halat gelince bir ucunu damdan çaresiz bir şekilde beklemekte olan ustaya fırlatmış ve ‘Bu halatın ucunu beline sağlam bir şekilde bağla.’ demiş. ‘Gevşek bağlarsan Allah korusun çözümlü de bir şey olur, karışmam ha!’ Sonra da diğer ucunu köylülerin eline vermiş. ‘Şimdi uşaklar’ demiş. ‘Herkes sıra olup, bu halatın bir tarafından tutsun. Ben çek dediğimde hep birlikte çekilecek. Öyle biri çeker biri çekmezse bir sekametlik çıkarırsınız Allah korusun’. Herkes halatın bir yerinden yapışmış. Ali Fakkı'nın komutunu beklemeye başlamışlar. Ali Fakkı damdaki ustaya son tembihini yapmış: ‘Usta, belindeki düğüme güvenme. Halatı ayrıca iki elinle sıkı sıkı tut.’ diye uyarılmış. Ustanın dediği gibi hazır olduğunu görünce ‘çek’ komutunu vermiş. Sonucun beklediği gibi olmadığını gören Ali Fakkı yarı üzüntülü, yarı

şaşkınılıkla bir müddet zavallı adamın cesedinin başında beklemiş. Yaptığı tüm planları gözden geçirmiş, bir hata bulamamış. En son ‘Yahu uşaklar’ demiş, ‘Ben bir vakit böyle bir adam kurtarmıştım ama kuyudan mı çıkarmıştım, damdan mı indirmiştim tam emin değilim.’ (KK-1).

Ali Fakkı, Melikli fıkraları içerisinde köyün “akıldanesi”, birikişisi olarak görülmektedir. Tespit edebildiğimiz sekiz fıkradan yedisi onun verdiği yanlış kararlar sonucu ortaya çıkan biraz komik biraz da dramatik olayları anlatmaktadır. Fıkraların büyük çoğunluğu bir canlının (insan veya hayvan) ölümü ile sonuçlanmaktadır. Ancak fıkralarda görülen nükteler, yoğun anlatım tekniği, ince mizah, güldürücü maceralar ve garip davranışlar fıkraların dramatik yönünü hafifletmektedir. Aşağıda verilen fıkra onlarca kişinin ölümü ile sonuçlanmış dramatik bir anlatıdır ancak olayların gidişatındaki güldürücü unsurlar ve yine Ali Fakkı anlatıya fıkra niteliği kazandırmıştır: “Zaman bundan elli altmış sene öncesi. Geçinmek, yarının rızkının bugünden hazır etmek zor. Köylülerin bir kısmı ekmek derdine düşüp İstanbul’a gitmiş. Gurbet ellerde çoluk çocuğunu beslemeye, arttırabilirse de anne babasına birkaç kuruş göndermeye çalışıyor. Eh, bir kısım insan İstanbul’da yerleşince gelmeler gitmeler oluyor haliylen. Karayolu çok kötü ve zahmetli. En iyi çözüm yolu deniz. Ancak bu bile fakir Anadolu köylüsüne büyük bir külfet. Bir vapur bileti neredeyse bir inek parası. Gitsen olmaz, gitmesen hiç olmaz. Bu duruma bir çözüm bulmak için köylüler ne kadar düşünmüşlerse de akıllarına Ali Fakkı’ya danışmaktan daha iyi fikir gelmemiş. Bir tepsi baklava yaparak bir gece Ali Fakkı’nın kapısını çalmışlar. Ali Fakkı baklava yiyip, köylülerin dertlerini dinledikten sonra derin bir düşünceye dalmış. Üç beş dakika sonra kafasını kaldırıp ‘İstanbul’a gitmesek olmaz.’ demiş. ‘Bilet ise pahalı biliyorsunuz. Ama bizim bilete değil, vapura ihtiyacımız var.’ demiş. Köylüler anlamamışlar. “Ali Fakkı, ilmin derindir ama bir bilet parası bulamayan bizler bir de gemi mi alalım? Hangi parayla?” diye soracak olmuşlarsa da Ali Fakkı anlatmaya başlamış: ‘Hatırlasanıza uşaklar. Bahara geldiğinde deniz kabarıp köyün altına kadar gelmiyor mu?’ ‘Hee.’ ‘Ne heesi? Usta dersin bizde, ağaç dersin ondan bol bir şey yok. Deniz de ayağımıza gelmiş. Tek eksiğimiz bir gemi. Hemen kolları sıvayıp çalışmaya başlarsak, bahara gemiyi yetiştiririz evelallah.’ demiş. Burası malum Karadeniz Bölgesi. Bahar başlarında denizden yoğun bir sis tabakası kalkar, yavaş yavaş yükselir. Dere boyunca içerilere doğru ilerleyen sis yukarıdan bakıldığında aynen deniz gibi görünür. Yıllar yılı Ali Fakkı’dan akıl alan ve sonuçlarını akıllarında tutmayan Melikli köyü insanları bu sefer de Ali Fakkı’nın fikrini sorgulama gereği duymamışlar. Birkaç günlük mütalaadan

sonra çalışmalara başlamışlar. Gençler ormandan ağaç kesmeye, ustalar tezgâhları kurmaya, kadınlar çalışanlar için yemek yapmaya başlamışlar. Bir ay sonra geminin ana iskeleti bitmiş. Güvertesi, kaptan köşkü, yelkeni, çapası derken kış sonu-bahar başı gibi gemi bitmiş. Köylüler Melikli köyünün tepesinde Nuh Nebî'nin gemisinin tufanı beklediği gibi dereden yukarı gelecek denizi beklemeye başlamış. Bahar gelip ortalık yeşermeye başladığında denizden beyaz bir duman dere yataklarından başlayarak yükselmeye başlamış. Yolcular belirlenmiş, İstanbul'daki akrabalara gönderilecek malzemeler hazırlanmış. Yazdan bidonlara konulmuş mantar, kiraz, taflan tuzluları, fasulye ve hıyar turşuları geminin ambarına yerleştirilmiş. Gurbetteki eşe ya da sevdalıya yazılan veya yazdırılan mektuplar en güvenilen kişilere teslim edilmiş. Tüm hazırlıklar tamam olduğunda gemiye binecekler binmiş ve denizin gemi seviyesine kadar yükselmesi heyecan ve sabırsızlıkla beklemeye başlanmış. Deniz geminin yarısına kadar yükselince halatlar çözülmüş, yelkenler açılmış ve geride kalanların hep beraber iteklemesiyle gemi ilk seferine çıkmış, duman içerisinde gözden kaybolmuş. Aradan kaç gün geçti bilinmez, duman çekilip göz güzü görmeye başladığında çobanın biri köyün altından geçmekte olan derenin kenarında koyunlarını otlatırken, gemiden ve yolculardan geride kalanlara rastlamış. Hemen koşup köylülere ve tabi ki onlar da koşup Ali Fakkı'ya haber vermiş. Dereye inince ne görsünler? Kaşa kabana çarpa çarpa dereye inen geminin en küçük parçası çamaşır tokacı kadar kalmış. Cenazelerin her biri bir tarafa savrulmuş. Köylüler gözyaşları içerisinde cenazeleri toplayıp yan yana dizmeye başlamışlar. Bir, iki, beş, on, elli, yetmiş derken tam doksan dokuz cenaze saymışlar. En sonunda son nefesini vermekte olan bir ağır yaralıya ulaşılmış. Herkes bir anda az da olsa sevinmiş tabi. Ağır yaralının başına gelen Ali Fakkı yaralının durumunu kontrol ettikten sonra köylülere dönüp; 'Ula uşaklar, az daha büyük sekametlik çıkaracaktık.' demiş." (KK-1).

Birçok kişinin ölümü ile sonuçlanan trajik bir olayın ardından "az daha büyük sekametlik çıkaracaktık" gibi anlamsız yorumun yapıldığı bu fıkranın benzeri Erman Artun ve Pertev Naili Boratav tarafından Karatepe'de tespit edilmiştir. İki fıkra farklı olay örgüsüne sahip olmalarına rağmen aynı şekilde beklenmedik bir sonuca bağlanmış: "Kırk Karatepeli arkadaş köyde topraktan yapılmış harabe bir evin üstüne çıkıp bir o yana bir bu yana koşup eğlenirlermiş. Dam zaten harabe bir şey. Onların ağırlıklarına dayanamayıp çökmüş. Otuz dokuzu ölmüş. Kalan Karatepeli tozlar arasında çıkıp silkinmiş, üstünü başını düzeltirken 'Az kaldı' demiş, 'Bir sakatlık çıkacaktı'" (Artun, 1995: 51). "Karatepelinin kırk tanesi

arkadaş olmuşlar. Bir memlekete gelmişler. Toprakta yapma, harabe bir dam çıkmış karşlarına. Bunu görünce tuhaflarına gitmiş. Üzerine çıkmışlar. Şimdi, o yana, bu yana kaçışmaya başlamışlar. Dam, zaten harabe bir şey, göçmüş. Göçünce otuz dokuzu ölmüş. Bir tanesi sağlam kalmış. Geri dönmüş, bir bakmış arkadaşlarına: ‘Ulan, az kaldı, demiş, bir sakatlık çıkarayız.’” (Boratav, 2017: 291).

Melikli fıkralarında Ali Fakkı, köyün en bilgini, danışılanı olarak görülmesine rağmen fıkraların çoğunda onun olaylara yaklaşımında tuhaflık, cahillik gösterdiği vurgulanmaktadır. Köyün coğrafi konumu, kıydan, şehir merkezinden uzak oluşu da dikkate alındığında pek çok teknolojik gelişmenin yörede daha geç fark edildiği görülmektedir. İnsanoğlu, yaratıldığı günden bu yana hep bilmediği şeylerden korkmuş, bilinmeze bilinen bir anlam yükleme çabası göstermiştir. Bu noktada çeşitli kültürler, batıl inanışlar, uygulamalar ortaya çıkmıştır. Aşağıda aktarılan fıkrada yöre halkının daha önce karşılaşmadığı bir teknolojik cihaza, kabul ettiği doğaüstü inanışları yansıtışını görmekteyiz. Aslında meydana gelen gülünç durumlar çoğunlukla Ali Fakkı’nın aldığı yanlış kararlar sonucu meydana gelmektedir: “Melikliler köylerinin yakınlarında bir gün saat bulurlar. İş bu ya, köyde saati olan olmadığı gibi saatten haberi olan da bulunmamaktaymış. Bilmedikleri bir şeyle karşılaşınca çekinmişler, bir müddet sonra da korkmaya başlamışlar. Hele bir de buldukları şeyin içinden tıkırtılar da gelince tümünden ne yapacaklarını şaşırılmışlar. Buldukları şeyi bir çubuğun ucuna takıp panik halinde Ali Fakkı’nın evinin önüne getirip bırakmışlar. Kendisine haber verilen Ali Fakkı bir müddet sonra kapıya çıkmış. Metanetini muhafaza etmeye çalışarak, fazla da yaklaşımadan o şeyi incelemiş. Dinlemiş, dinlemiş en sonunda ‘Geri durun kardeşlerim, bu bir cin yuvası!’ demiş. ‘Ama dediklerimi yaparsanız korkmanıza gerek kalmaz. Şimdi herkes bu cin yuvasının etrafında halka olup, eline yumruk büyüklüğünde bir taş alsın. Ben at dediğimde elinizdeki taşları hep birlikte yuvanın üzerine fırlatarak bu beladan kurtulabiliriz.’ demiş. Sonra da eklemiş: ‘Eğer biriniz atar, biriniz atmaz ise karışma ha... Yuva bir dağılırsa yandık demektir.’ Köylüler hemen ellerine bir taş alıp saatin etrafında tertibat almışlar. Ali Fakkı’nın birinci işaretiyle kollar gerilmiş, ikinci işaretle hep birlikte otuz kırk adet taş kurşun misali saatin üzerinde patlamış. Toz duman yatışınca Ali Fakkı cesaretle kalıntılara yaklaşmış. Gerekli incelemeleri yaptıktan sonra ‘Gözünüz aydın kardeşlerim.’ demiş. ‘Az kala bir sekametlik çıkacaktı, ucuz atlattık.’” (KK-1).

Ali Fakki, fıkralarda köylünün kendisini çok basit konularda bile rahatsız ettiğini söylemekte, sık sık onları “akılsız” olarak nitelendirmektedir. Ancak Ali Fakki'nın durumu diğerlerinden pek farklı değildir. Köylüye akıl verir gibi gözüdürken aslında onları gülünç yanlışlıklara sürükler. Ali Fakki'nın olayları yanlış yönlendireşinden ve dramatik sonlardan sadece insanlar değil hayvanlar da etkilenmiştir. Bu etkiyle beraber, aşağıdaki fıkrada olduğu gibi pek çok fıkrada beklenilmeyen sonuçlar ortaya çıkmıştır: “*Olacak iş ya, Melikli köyünde vatandaşın biri danasını sulamak istediğinde uygun bir kap bulamamış. Bula bula eski turşu küplerinden birini bulabilmiş. Küpü ağzına kadar su doldurup dananın önüne koymuş. Yazın sıcak gününde iyice susamış olan dana birkaç yudumda suyu yarı etmiş. Tabi o içtikçe suyun seviyesi de alçalıyormuş haliyle. Akılsız hayvan biraz daha fazla su içmek amacıyla zorlaya zorlaya kafasını küpün içine sokmayı başarmış. Suyu içip bitirince kafasını çıkarmak istemiş ama nafile. Bir müddet köyün içinde kafasındaki küp ile rastgele gezen dana köylülerin dikkatini çekmiş. Danayı kurtarmak için yapılan birkaç deneme sonuç vermeyince danayı da yanlarına alıp köyün akıldanesine danışmaktan başka çıkar yol bulamamışlar. Ali Fakki sorunu görünce çözümü de bir anda kavramış. Kavramasıyla da bu kadar basit bir sorunun kendisine getirilmesine sinirlenmiş ve ‘Be hey akılsız insanlar’ demiş. ‘Her başınız sıkıştığında neden bana geliyorsunuz? Bir sorunu da kendiniz çözsene. Ben ölsem ne yapacaksınız? Biraz akıllanın artık.’ diye azarlama yollu nasihat etmiş. Bir müddet susup oturmuş, karşısında şaşkın ve çaresiz bekleyen köylülerin mahzun hallerine daha fazla dayanamamış. ‘Eli yakışan biri şu danayı kibleye karşı yatırıp besmele ile kessin.’ demiş. Emir on dakika içerisinde yerine getirilmiş ama kafa haliyle küpün içerisinde kalmış. İstifini hiç bozmayan Ali Fakki ikinci emrini vermiş. ‘Şimdi de küpü kırıp kafayı çıkarın. Bir daha da böyle basit şeyler için yanıma gelmeyin!’” (KK-1).*

Bu fıkrada gördüğümüz “bir sorunu çözmek için daha olumsuz sonuçlar doğuran çareye başvurma” unsuru Boratav ve Artun tarafından tespit edilmiş Karatepe fıkrasında şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: “*Karatepelinin bir tanesi un çuvalını direğin arka tarafına koymuş. Karısı gitmiş, un alıp, hamur yoğurup ekmek yapmak için. Alırken direğin iki tarafından iki elini sokmuş un çuvalının içine. Un alıp da ellerini çekmek isteyince direğe dayanmış, kurtaramamış. ‘Elim burda kaldı, beğdaşım!’ diye etrafındakileri çağırmış. Etraftan gelip bakanlar bilememişler nasıl edip de çıkacağıını. Akıldanelerine gitmişler. Akıldane gelmiş, bakmış: Direk kesilirse ev yıkılacak. ‘Bunu burdan kurtarıp çıkarmak için karının elini*

kesmek lazım gelir,' demiş" (Boratav, 2017: 292). "Karatepelinin biri ekmek yapmak ister. Bunun için de su testisini ve hamur karacağı kabı yanına alarak un çuvalının yanına gelir. Çuvalın önünde evin dam direği vardır. Gelin, bir elini dam direğinin etrafına sarar. Diğer elini de un dolu çuvala batırır. Her iki elinin de un dolu olarak çekmek ister. Ama arada direk vardır. Gelin bağırarak komşulardan yardım ister. Komşular gelirler. Bir çare bulamazlar. Köyün akıllı hocası Akıllı Mehmet'i çağırırlar. Mehmet elini alnına koyup düşünür ve der ki: 'Arkadaşlar, şimdi direği kesersek dam çöker, gelin de ölür direği kesen de. Ölmektense tek kollu olmak iyidir.' Böylece gelinin bir kolunu keserler" (Artun, 1995: 52).

Bu fıkrada yer verilmiş olan "Akıllı Mehmet" tipi ile Melikli fıkralarının ana kişisi olan Ali Fakkı arasında da tıpkı Karakuş Kadı ve Schildalılarının belediye başkanı gibi benzerlikler bulmak mümkündür. Ancak Akıllı Mehmet tipine Karatepeli anlatılarının önemli bir kısmında rastlanmadığından dolayı bu konu üzerinde durulmayacaktır.

Melikli fıkralarında, nükte unsurunun yarı sıra sosyal hayata, toplumsal gelişmelere dair bilgiler de yer almaktadır. Örneğin Melikli köyünde yaptırılan camiye dair anlatılan bir fıkra şu şekildedir: "Melikliler köylerinde cami olmadığından anlı şanlı bir cami yaptırmaya karar vermişler. Bir iki sene içinde başarmışlar. Cami bitince köylerine yakışır güzellikte ve uzunlukta bir de minare yapmayı ihmal etmemişler. Tam da cami hizmete açılacak zamanlarda köyden geçen bir densiz, köylülere bir çift laf ederken, laf arasında minarenin kaç adam boyu olduğunu sormuş. Kimse bilememiş tabi. Bir demiş on beş, biri yirmi beş, bir türlü anlaşamamışlar. Sorunu halletmesi için Ali Fakkı'ya danışmaya karar vermişler. Ali Fakkı bir müddet durup düşündükten sonra 'Bundan kolay ne var?' demiş. 'Minarenin şerefesine çıkarsınız, oradan dışarıya doğru bir kol çıkarırsınız. Bir kişi önce sıkıca bu koldan asılarak sallanır, bir başkası ona tutunarak aşağı iner ve ilk kişinin ayaklarına tutunur. Bir başkası yine aynı yolla onlardan tutunarak iner ve alttakinin ayaklarına tutunur. Böylece bu olay son inen yere değinceye kadar sürdürülür.' demiş. Köylüler de 'Bu kadar kolay bir şeyi biz niye düşünemedik?' diye kendi kendilerine hayıflanarak camiye yol almışlar. Ali Fakkı'nın anlattığı şekilde şerefeden dışarı sallanan sağlam bir kol çakmışlar önce. Bileğine güvenenlerden biri asılmış koldan. Bir diğeri ondan tutunarak aşağı kaymış ve ilk kişinin ayaklarından tutmuş sıkı sıkı. Üçüncü kişi de ikincinin yaptığı gibi ilk iki kişiden tutunarak en aşağıda almış yerini. Bu arada her ne kadar bileğine güvense de, ilk adamın elleri yavaş yavaş aşağıda asılanları çekmekte zorlanmaya başlamış. Kaç kişi asılmışken bilinmez, artık dayanamaz

olmuş ve aşağıya seslenmiş; ‘Ula uşaklar! Sıkı durun elime bi tuu diyecem.’” (KK-1).

Bu fıkranın yine Pertev Naili Boratav ve Erman Artun tarafından, Karatepe yöresinde tespit edilmiş “bir nesnenin boyunu ölçme yöntemi” bağlamında benzerleri şu şekildedir: “Karatepelinin birçoğu ava gitmişeler. Dağda avlanırken susamışlar. Irmağın yakınında yüksek bir kaya varmış. Kayanın başına gelmişler. Demişler ki: ‘Dolanıp da kayadan inmek hayli sürer. Şimdi şu kayanın başında birimiz şu ağaçtan tutalım; Kalanımız da, biri baştakinin ayağından, öteki onun ayağından tutunsun, sarkınsın; dizili dizili, hepimiz suya ineriz. Suyu içen, gene böyle, tutuna tutuna yukarı çıkar.’ Hem de böyle yapmışlar. Ama üçü beşi sarkınca en üst baştakinin eli ağrımış, aşağıdakilere: ‘Sıkı durun’, demiş, ‘ben elime bir tükürüvereyim.’ Elini daldan çekip de avucunun içine ‘tüh’ diyecekmiş güya. Şimdi o elini koyuverince hepsi birden dökülmüşler.” (Boratav, 2017: 292). “Karatepeliler oldukça meraklı olurlarmış. Bir gün çiftçilik yapan bir Karatepeli, tarlasındaki bir kavağın kaç adam boyu olduğunu merak eder. Köyün en yaşlı kişisine gider, akıl danışır. Yaşlı köylü: ‘Bir kişi kavağın en üst dalından tutunup aşağı sallansın.’ der. ‘Başkaları da onun ayaklarından tutunarak aşağı sallansınlar. O zaman kavağın kaç adam boyu olduğunu buluruz.’ Hemen böyle yapmışlar. Bir kişi kavağın en üst dalından tutunup aşağı sallanmış, ikinci kişi de ilk kişinin ayağına tutunmuş, üçüncüsü de ikinci kişiye tutunmuş. Bu şekilde kavağın boyunu ölçerlerken, ilk çıkan kişi, ikinci çıkana: ‘Memo ağa, kurban, burası da amma serinmiş, yayla gibi.’ der. ‘Hele dur, bir ciğara tütüreyim.’ İlk kişi ellerini bırakınca, kavağa çıkan bütün kişiler yere düşer. Kavağın bulunduğu tarlanın sahibi: ‘Abo! Bizim kavak cinli çıktı. Boyunun ölçülmesini sevmedi.’ der” (Artun, 1995: 47).

Bir önceki Melikli fıkrasında geçen caminin inşasından sonra imam seçimi yapılırken yine yöre halkının olaylar karşısında takındığı ilginç tutumlara rastlamaktayız: “Melikliler köylerine anlı şanlı bir cami yapmayı başarmışlar. Sorun şu ki bu caminin imamı yok. Yanlış anlaşılmasın, köyde imamlık yapmaya ehil çok kişi var ama henüz bu görev birisine verilmemiş. Bu yüzden herkes caminin imamlığına talip. Tabii talip çok olunca seçim yapmak da iyice zorlaşmış ve köyün akıldanesi Ali Fakkı’ya danışmaya karar vermişler. Yanlarına bir tepsi baklava alarak Ali Fakkı’ya varmışlar ve dertlerini anlatmışlar. Ali Fakkı bir müddet durup düşündükten sonra ‘Bundan kolay ne var?’ demiş. ‘İmamlık yapmaya talip olanlar mademki çok, en sofu olan imam olsun.’ demiş. Tabii en sofu olanın nasıl tespit edileceği de çetin bir iş. Bu sorun için de Ali Fakkı’nın çözümü hazırmış. ‘Yatsı namazından sonra caminin kapsını açık bırakırız. Yarın sabah

namaza en erken kim gelirse en sofu o demektir. Dolasıyla imamlığa en layık olan da odur.’ demiş. Köylüler de ‘Bu kadar basit bir şeyi biz niye düşünemedik?’ diye kendi kendilerine hayıflanmışlar. Hep bir ağızdan sözleşerek, duymayanlara da haber salınarak yarın sabah namazına en erken gelenin imam olacağı bütün köye ilan olunmuş. Sözleşildiği gibi caminin kapısı yatsıdan sonra açık bırakılmış. İmamlıkta gözü olanlar akşam yemeklerini erkenden yiyip hemen yatmışlar ki sabah erkenden uyasınlar. Hepsi de hanımlarına kendilerinden erken kalkması durumunda kendilerini uyandırmasını sıkı sıkıya tembihlemiş. Kimisi her zamankinden bir saat önce, kimisi iki saat önce koymuş başını yastığa. Daha da hevesli olanlar eve varır varmaz girmiş yatağa. Öyle ya ne kadar erken yatarsan o kadar erken kalkarsın hesabı. Fakat içlerinde o kadar hevesli biri varmış ki, bütün diğerlerinin aksine yatağına yatmak şöyle dursun, yatağa gözünün ucuyla bakmamış bile. Demli çayını yudumlayarak ortalıktan el ayağın çekilmesini beklemiş. Gece yarısı yaklaşırken evden gizlice çıkmış ve zemherinin ayazında caminin yolunu tutmuş. Köyün en akıllısı el yordamıyla caminin yolunda ilerlemiş. Fakat sabah ilk gelenin içeri girebilmesi için açık bırakılan kapıdan içeri girdiğinde ne görsün? Gecenin ayazında başını sokacak sıcak bir yer arayan -haşa huzurdan- köpeğin biri açık kapıdan girip imamın namaz kıldırıldığı yerdeki koyun postundan yapılmış seccadenin üzerinde kıvrılmış yatmıyor mu? Tabii köpek dediysek öyle sıradan bir köpek değilmiş bu. Neredeyse bir boz ayı büyüklüğünde, devasa bir yaratıktan bahsediyoruz. Neyse uzatmayalım. İlk şaşkınlığı geçtikten sonra adam toparlanıp ‘hoşt’ demiş. Ya uyuduğundan ya da adamı ciddiye almadığından olsa gerek, köpekten hiç ses çıkmamış. Adam biraz daha yüksek sesle ‘Hoşt oradan!’ diye seslenmiş. Köpek tek gözünü yarım açmış ve yarım ağızla hafifçe hırlayarak karşılık vermiş. Kapıda beklemekte olan adam sesinin son perdesiyle ‘Hoşt ulan itoğlu!’ diye bağırdığında, yerini kaptırmaya hiç niyeti olmadığı iyice ortaya çıkmış olan hayvan, ön dişlerinin tamamını ortaya koyan derin ve tehditkâr bir ‘Hırrr!’ ile bu atışmaya son noktayı koymuş. Zoru gören ve ümitleri kırılan adam, ümitsizce yenilgiyi kabullenmiş. ‘Tamam oğlum, tamam. Madem ısrar ediyorsun sen imam ol, ben de müezzin.’ demiş.” (KK-1).

Tuz, yiyecekleri koruma, yaraları tedavi etme, dezenfektasyon ve lezzet gibi çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Pek çok millet tuzu kutsal kabul etmiş, tuz bağlamında sayısız uygulama gerçekleştirmiştir. Tuzun keşfine dair çeşitli mitolojik anlatılar bulunmaktadır. Bunlardan en bilineni Türk hakanı Tutuk tarafından bulunduğu yönündedir: “Tutuk, günlerden bir gün ava çıkmış ve bir geyik vurmuş. Geyiği kebab edip yerken, nasıl

olmuşsa, etten bir parça yere düşmüş ve bu et parçası telef olmasın diye onu alıp yemiş. Yere düşen eti alıp yiyince, etin lezzetinin değişmiş olduğunu görmüş. Meğer orası tuzlu bir yemiş. Ete tuz bulaşınca birden tadını değiştirmiş. Böylece tuzu keşfedince, herkese bundan sonra etin içine tuz koymalarını ve öyle yemelerini emretmiş”. (Ögel, 2014: 408-409).

Bu anlatının yanı sıra tuzu Halil İbrahim Peygamber'in bulduğuna dair kıssalar da vardır. İbrahim, Kâbe'yi bina edince Tanrı'nın rahmetini dilemiştir. Tanrı "Fakirleri giydir, açları doyor" demiştir. Peygamber, bunu nasıl meydana getireceğini sormuştur. Tanrı, Kâbe binasından kalan toprakları dört bir tarafa savurmasını söylemiştir. İbrahim öyle yapmıştır ve Tanrı'nın emri ile tozların düştüğü yerde tuz oluşmuştur. Bu zamandan itibaren bütün yaratıklar Halil İbrahim tuzu yemeye başlamışlardır (Elçin, 1988: 374).

Ayrıca "Tuzdan leziz, sudan aziz bir şey olmaz" atasözü de tuzun önemini göstermekte, onu su kadar değerli yapmaktadır. Bu bağlamda hemen her milletin tuz ile ilgili atasözleri, deyimler, masallar, efsaneler, bilmeceler, destanlar oluşturması kaçınılmaz bir durumdur. Bunun yanı sıra Ankara (Şereflikoçhisar), Çankırı, Konya gibi pek çok yörede tuz festivalleri yapılmaktadır. 2018 yılında Giresun-Çaldağ yöresinde de "Çaldağ 6. Tuz Ekim Festivali" gerçekleştirilmiştir. Giresun yöresinde gerçekleştirilen bu tuz ekim festivallerinin temeli, Giresun'un farklı yörelerinde anlatılmakla beraber, Melikli yöresinde de anlatılan şu fıkraya dayanmaktadır: "*Melikliler, herhalde fakirlermiş ki, her sene tuza dünyanın parasını vermekten bıkmışlar. Bu durumdan kurtulmak için epeyi düşünmüşler. Kendi kendilerine şöyle demişler: 'Mısır ekip mısır elde ediyoruz, kabak ekip kabak elde ediyoruz, fındık dikip fındık elde ediyoruz da neden tuz ekip kendi tuzumuzu elde etmiyoruz?' Bu fikir hepsinin aklına yatmış ve bahara tarlanın uygun bir bölümüne bir miktar tuz ekmişler. Bir müddet bekledikten sonra çıkacak tuz fidelerini gözlemeye başlamışlar. Bir gün, iki gün, üç gün... Bekle babam bekle ama tuzların yeşermeye hiç niyeti yok. Mecburen tuzu yine parayla alıp, hayal kırıklığı içinde gelecek seneyi beklemeye koyulmuşlar. Ertesi sene baharda daha bir özenle ekmişler tuzları. Önce hennük olmasını beklemişler sonra birinci hergi edip bir hafta-on gün bekledikten sonra ekmişler tohumluk ayırdıkları tuzları. Tekrar heyecan içinde topraktan çıkacak fideleri beklemişlerse de nafîle. Sonuç bir önceki seneden farklı olmamış. Bir sonraki sene de tekrar denemişler, yok. Köylüler nerede hata yaptıklarını sorgulamışlar doğal olarak. Kimisi 'erken ektik ondan bitmedi' demiş. Kimi 'yok geç kaldık' demiş. Kimisi 'derine ektik', kimi 'hayır yakaya (yüzeye yakın) ektik' demiş.*

Hülasa anlaşılamayınca son çare olarak köyün en akıldanesi Ali Fakkı'ya danışmaya kara vermişler. Gidip meseleyi izah etmişler ve bir çözüm bulmasını istemişler. Ali Fakkı biraz durup düşündükten sonra 'Bundan bilmeyecek ne var ki?' demiş. 'Nasıl diğer bitkilerin tohumlarını yiyen böcekler varsa bir böcek de tuz tohumlarını yiyordur.' Bunun üzerine köylüler gelecek sene işi sıkı tutmaya karar vermişler. Ertesi yıl baharda artık işi şansa bırakmamaya kararlı bir şekilde ürünü ekmişler. Ancak ekimden sonra çimlenmesi için beklenen tuzları yiyen haşaratlar için tarlanın bir başına bir de sonuna iki nöbetçi dikmişler. Nöbetçiler her gün değiştiriliyor, gece gündüz pür dikkat tarla gözetiliyormuş. Aradan kaç gün geçti bilinmez, yolunu şaşırılmış bir çekirge atlaya zıplaya tarlada gezerken olacak bu ya, gelip nöbetçilerden birinin tam alnına konmaz mı? Nöbetçi 'İşte bu ektiğimiz tuzları yiyen namussuz' diye düşünüp kımıldamadan durmuş. Bir hareket yapsa üç senedir emekleri zayi eden düşman kaçacak. Kendisinin de tek eliyle alnındaki çekirgeyi vurması mümkün değil. Çareyi arkadaşını yardıma çağırılmakta bulmuş. Çekirgeyi rahatsız etmeden hafif bir ısıklık sesi ile arkadaşının dikkatini çekmeyi başarmış. Aynı zamanda bir kolunu arkadaşına doğru uzatıp, işaret parmağıyla alnındaki çekirgeyi işaret ediyormuş. Arkadaşı denmek isteneni anlamış tabi. Yavaşça tüfeğini çekirgeye doğru doğrultup, tam çekirgenin üzerine nişanlamış. Bu arada arkadaşısı da kıpırdarsam çekirge kaçır diye heykel gibi hareketsiz beklemekteymiş. Gez, göz, arpacık, hedefin alt kenarı, orta noktası; Güm! Tetiği çeken nöbetçi tam zafer narası atmaya hazırlanıyormuş ki arkadaşısı iki seksen sirtüstü düşmüş toprağın bağına. Önce anlamamış ne yaptığını sonra arkadaşısının başında bir müddet ağlayıp sızlandıktan sonra kendisi de mevta olan olmuş çekirgeye dönerek; 'Bir sizden gitti, bir bizden. Olduk bir kile tuzdan.' demiş." (KK-1).

Bu fıkranın tuz ekimi veya sineği kurşunlama motifleri açısından çeşitli şekilleri Adana-Karatepe yöresinde araştırmacılar tarafından tespit edilmiştir. İki yöreden de derlenen fıkralarda yer alan tipler, yöre halkları olaylar karşısında takındıkları tavırlar, çıkmazlarda verdikleri kararlar bakımından benzer özellikler göstermektedirler. Karatepeli fıkralarının tamamına yakın bir bölümünü Karatepeli tipinin alıklığa varan saflığını işleyen fıkralar oluşturmaktadır. Çizilen Karatepeli tipi dünyadaki gelişimden habersiz, kolayca kandırılabilen, akıl ve mantık yoksunudur (Artun, 1995: 25). Aynı durum Melikli fıkralarında yer alan tiplerde de görülmektedir. Tuz ekimi veya sineği kurşunlama motifli Adana-Karatepe fıkraları şu şekildedir: "Karatepeliler Ayas'a tuz getirmeye gidiyorlar, develeri çekip. Ayas'a vardıklarında tuzu suyun üzerinden topladıklarını

görüyorlar. ‘Mademki, diyorlar, tuz suda olurmuş, biz de bu tuzdan götürelim, göle dökelim. Oraya tuzla yapalım. Ordan tuzumuzu alalım. Buralara gelip neye sefil olacağız.’ Develerine tuzu yükleyip bir göle döküyorlar. Bir zaman sonra, evdeki tuzlar tükenince: ‘Gidelim de şu tuzlarımızdan getirelim,’ diye develeri çekip varıyorlar ki göl kurumuş, tuz da yok. Tuz döktükleri yere biraz yeşil sinek konup kalkıyor. ‘Bizim tuzumuzu bu yeşil sinekler yemiş,’ diyerek evlerine gidiyorlar. Silahlarını alıp dönüyorlar. Başlıyorlar sinek avlamaya. Sineğin bir tanesi gelip bunlardan birinin iki kaşının ortasına konuyor. Alnına sinek konan adam parmağını uzatarak üflükle bir arkadaşına işaret ediyor. ‘İşte sinek benim alnımın ortasına kondu,’ der gibi. Karşısındaki onu görür görmez, hemen sineğe ateş ediyor. Köye varınca: ‘Ne ettin?’ diye soruyorlar bunlara. ‘Ne edeceğiz, diyorlar, bir vızdan gitti, bir de bizden.’” (Boratav, 2017: 293-294). “Yaz mevsimi gelince, havaların ısınmasıyla, sinekler de çoğalmış. İnsanlar sinekleri kovalamaktan yorulmuşlar. Bizim Karatepeliler, soruna çözüm bulmuşlar. Biri, silahı eline almış, gördüğü sineği öldürmek için. Sinek içlerinden birinin omzuna konmuş. Adam, sineği göstermiş, elinde silah olan arkadaşına. Silahlı adam, ateş etmiş, sineği vurmuş. Tabi bu arada adam da ölmüş. Diğerleri sormuşlar. ‘Ya ne yaptın, adamı da öldürdün.’ Bizimki ‘Eee, bir vızdan, bir bizden’ demiş. (Artun, 1995: 49).

Alman halk efsaneleri içerisinde yer alan “Schildalılar Tuz Yetiştiriyor” başlıklı anlatı da tıpkı yukarıda verilen Adana-Karatepe anlatıları gibi Melikli yöresinden tespit edilmiş olan fıkra ile “tuz ekimi” bağlamında benzerlik göstermektedir: “Schildalılar başka bir oturumda da, ülkedeki kıtlığın önüne geçmek için çareler aramışlar. Özellikle, ülkede o yıl tuzdan yana çok kıtlık çekiyorlarmış. Uzun münakaşalardan sonra, tuz da şeker benzediğine, şeker de tarlada yetiştiğine göre onu da tarlada yetiştireceklerine akılları yatmış. Tuz ekip biçmeye karar vermişler. Tarlayı işlemişler, tuzu ekmişler. Tuzun yetişeceğinden hepsi çok ümitvarmış. Mademki Tanrı hakkına ekmişler, o da elbet lütfunu esirgemeyecek, emeklerini boşa çıkarmayacakmış. Tuz tohumlarına musallat olacak kuşları vurmak için nöbetçiler koymuşlar. Çok geçmeden, tarla yeşermeye başlamış. Schildalılarının sevinci söze sığmazmış. Tuzun nasıl büyüyüp geliştiğini seyretmek için her gün oraya giderlermiş. Otlar yeşerdikçe umutları da artarmış. Şimdiden ambarlarının tuzla dolduğunu hayal ederlermiş. Gözleri gibi baktıkları tarlalarına koydukları nöbetçilere, tarlaya inek, koyun, keçi ne girerse hemen kovmasını, hiç birini sokmamasını sıkı sıkı tembih ederlermiş. Bir gün nöbetçilerin dalgınlığına rastlamış, aptal bir hayvan, yetişmiş otların arasına dalmış kemirmeye başlamış. Nöbetçiler

bunu görünce akılları başlarından gitmiş. Zaten ne akıl vardır ki; bizim Schildalılarda. Hayvanı tarladan kovacakları yerde, koşarak şehre gitmişler, belediye başkanına durumu anlatmışlar. Belediye başkanı bir süre düşünüp sağa sola akıl sorduktan sonra, bir hal çaresi bulmuş. Dört belediye memuru bir kişiyi omuzlarında taşıdıkları sandalye gibi bir yere oturtacak, eline bir kırbaç verecek, o elindeki kırbaçla ineği kovalasın diye taşıyanlar bütün tarlada onu gezdireceklermiş. Belediye başkanının bu aklına hayran olmuşlar. Dört kişi bir sedyeyi kapmış, biri de onun üstüne oturmuş, bir papa edasıyla kırbacı eline almış, tarladaki tohumlara mümkün olduğu kadar az zarar vermeye dikkat ederek dolaştırmaya başlamışlar. Hayvan böylece kovulmuş. Otlar günden güne yetişmiş büyümüş, yemyeşil olmuş. Bir gün, tarlanın önünden geçen Schildalının biri yeşeren otların tadına bakmak istemiş. Ağzına götürür götürmez, ısrırgan otu dilini öylesine dalamış ki, acısından avaz avaz bağıracak olmuş ama bu bile sevinç verici bir olay diye düşünmüş. Ağzı yanarken, sevinçten hoplamış zıplamış; ‘çok lezzetli, çok lezzetli’ diye bağırmış. Koşarak Schilda’ya varmış, koca bir çanı çalarak şehir halkını meydana toplamış: ‘aman’ demiş ‘o kadar keskin bir tuz yetiştirmişsiz ki dilimi daladı, her halde çok iyi cins bir tuz olmalı.’ Haberi duyan soluğu tarlada almış. Belediye başkanı biraz koparmış tadına bakmış. Hepsini, haberi veren Schildalıya hak vermişler. Hasat zamanı gelince arabasını, hayvanını alan tarlaya gitmiş. Ektiklerini biçip taşımak için işe koyulmuşlar ama daha ellerini sürer sürmez bağırışmağa başlamışlar. Çünkü otlar ellerini dağlıyormuş. Düşünmüşler, taşınmışlar. Ne yapmalı, ne etmeli, nasıl koparmalı bu otları? Kimi onları orak ile biçmeyi, kimi oluklu bir okla ülkeye nakletmeyi teklif etmiş. Bunu uygun bulmuşlar ama oluklu ok bulamamışlar. Sırlarını başkaları da öğrenir diye kimseye soramamışlar, sözün kısası tarlada kalmış otlar.” (Schwab, 1991: 166-168).

Hasan Ağa Tipi Etrafında Şekillenmiş Olan Fıkra Üzerine

Melikli yöresinde anlatılan fıkralar arasından Ali Fakkı tipi etrafında şekillenmeyip, Hasan Ağa'nın merkeze alındığı tek fıkra aşağıda verilmiştir: “Günlerden bir gün Melikli köyündeki su değirmenine yeni bir taş lazım olmuş. Çünkü eski taş yıllardır döne döne iyice yıpranmış, dişlerini kaybetmiş imiş. Yeni diş açılrsa da, her diş açma işleminde taş daha da incelmış ve ağırlığını kaybetmiş. Neyse uzatmayalım. Üç beş köylü bir araya gelmiş, gerekli hazırlıkları akşamdan yapmışlar ve sabah erkenden yola çıkmışlar. Köyün üst çaprazına düşen dağdaki taş ocağına değirmen taşı kesmeye gitmişler. İkinci sularında taşı kesmişler ve son şeklini vermişler. Sıra gelmiş taşı değirmene götürmeye. Taş o kadar ağırmış ki, bir

adam yerinden zor kırıdatabiliyormuş. Koca taşı iki kişi neresinden tutsunlar da götürsünler? Bir müddet çeşitli taşıma usulleri denedilerse de hepsi başarısızlıkla sonuçlanmış. En sonunda taşı götürse götürse köyün en babayiğit, boylu poslu adamı Hasan Ağa'nın götürebileceğine kanaat getirmişler ve içlerinden birini yollayıp Hasan Ağa'yı çağırmışlar. Hasan Ağa olay mahalline varıp taşı gördüğünde afallamış biraz ama belli etmemiş. Ne de olsa bunca yıllık namına leke sürülmesini göze alamamış. Çevresinde bir iki ısınma turu attıktan sonra 'Tutun iki yanından' diye gürlemiş. En irisinden iki kişi taşı iki yanından tutmuş, ıkına sıkıla kaldırmış. Taş bel hizasına kadar kalkınca Hasan Ağa biraz eğilip ortasındaki deliğe kafasını geçirmiş. Taştan önünü görmekte biraz zorlansa da 'Köy ne tarafta uşaklar, beni o tarafa döndürün!' demiş. İstikameti bulunca ağır aksak yola koyulmuş. Hasan Ağa bir müddet sağ-aşağıya doğru yoluna devam etmiş. Ama taşın ağırlığı onu dik-aşağıya doğru zorlamaktaymış. Bir müddet sonra kontrolünü kaybedip, dik-aşağı hızlanmış daha sonra da taşı zapt edemeyip koşmaya başlamış. Hasan Ağa'nın yoldan çıktığını gören köylüler hep bir ağızdan 'Hasan Ağa sef gittin, Hasan Ağa sef gittin!' diye bağırmışlarsa da nafiye. Hasan Ağa'nın peşinden yokuş aşağı koşmaya başlamışlar. Yarım saat sonra köyün altından geçen dereye vardıklarında ne görsünler. Taş bir yanda, Hasan Ağa'nın başı bir yanda, gövdesi diğer yanda. Bir müddet ah-u figan ettikten sonra birisi: 'Gördünüz mü yaptığımızı uşaklar? Hasan Ağa'nın başını kopardık.' demiş. Bir başkası 'Yok canım, yukarıdayken de Hasan Ağa'nın başı gövdesinde değildi.' demiş. Başı gövdesindeydi, değildi derken tartışma alevlenmiş ve bir sonuca varamamışlar. En sonunda 'Bunu bilse bilse hanımı bilir.' deyip, hep birlikte Hasan Ağa'nın evine varmışlar. Kapıyı açan hanımına 'Yenge sana bir sorumuz olacak: Sabah evden çıkarken Hasan Ağa'nın başı gövdesinde miydi yoksa değil miydi?' diye sormuşlar. Zavallı kadın bir müddet düşündükten sonra 'Valla hiç hatırlamıyorum. Ama sakalı tim tim ediyordu' demiş." (KK-1).

Melikli yöresinde anlatılan bu fıkranın "başı kopan adamın daha önce başının/sakalının olup olmadığının sorgulanması ve bu durumun eşine sorulması" bakımından Karatepe'de anlatılan benzerleri ise şu şekildedir: Karatepelinin birçoğu ava gitmişler. Bir sarp yere rast gelmişler. Demişler: 'Gelin, bir hellengabı oynayalım.' İçlerinden biri demiş ki: 'Siz buradan taşı yuvarlayın. Ben arabayı başıma alayım, aşağı ineyim, taşı ürküteyim. Bakalım nasıl olacak!' Aşağı inmiş. Yukardan koca bir kayayı yuvarlamış öteki arkadaşları. Kaya gelirken de, beriki ürkütmek için, öyle aba başında, taşın önüne seğırtmiş. Kaya gelip de kafasına değince adamın başını almış,

atıvermiş. Gelmişler bakmışlar, adam yatıyor. ‘Kalk’ demişler, kalkmıyor. Bakmışlar, adamın kafası yok. Bilememişler, acaba bunun kafası şimdi mi koptu, evvelden mi yoktu? Gelmişler, karısına sormuşlar: ‘Kocanın başı sabahtan var mıydı, yok muydu?’ Karı düşünmüş: ‘Bilemeyeceğim. Bildiğim, sabahtan bulamaç pişirdiydim, herif içerken sakalı tüm tüm ediyordu.’ demiş.” (Boratav, 2017: 293). “Karatepeliler bir gün toplanmış, dağlardan kayaları yuvarlayıp seyretmek istemişler. Bu arada, aşağı yuvarlanan taşları tekrar yuvarlayıp seyri çoğaltmak için, o taşların yarı yerde durdurulması gerektiğini düşünmüşler ve bu iş içinde içlerinden en güçlü kuvvetli olan birini seçmişler. Adam taşların geçeceği yere gidip beklemeye başlamış. Yuvarlanan taşlar, adamı dinler mi hiç? Ezip geçmişler zavallıyı. Bu arada başı da tamamen ezilmiş. Diğerleri gelip bakmışlar ama bir türlü adamın kim olduğunu hatırlayamamışlar. Akşam, kocası eve gelmeyen kadına sormuşlar: ‘Senin kocan sakallı mıydı, sakalsız mıydı?’ diye. Kadın şöyle bir düşünüp; ‘sakalını hatırlamıyorum ama sabahleyin çorba içerken çenesi mirt mirt ediyordu.’ demiş.” (Artun, 1995: 32-33).

Alman halk efsaneleri içerisinde yer alan “Değirmen Taşının Hikâyesi” başlıklı anlatı da bu fıkra ile oldukça benzerdir: “Belediye meclisinin kararı gereğince, Şildalılar bir değirmen yapmışlar. Değirmen taşını da yüksek bir dağın tepesindeki taş ocağından koparmışlar. Binbir emekle aşağıya taşımışlar. Kan ter içinde, taşı tam dağın eteğine indirdiklerinde, belediye binasını yaparken, kütüklerin, dağın tepesinden kendi kendine aşağıya yuvarlandıklarını hatırlamışlar. ‘Biz de ne ahmağız’ diye bağırılmışlar, ‘taşı dağın tepesinden böylesine güçlkle indirdik de, aşağıya yuvarlamayı hiç akıl etmedik.’ Bunun üzerine değirmen taşını yine soluya soluya dağın tepesine çıkarmışlar. Tam aşağıya yuvarlayacakları sırada bir tanesi: ‘İyi ama onun nereye gittiğini nereden bileceğiz?’ diye sormuş. Bu soru karşısında bir süre düşünen Şildalılardan en akıllısı geçinen belediye başkanı: ‘Ondan kolay ne var? İçimizden biri değirmen taşının ortasındaki deliğe girer ve onunla birlikte yuvarlanır’ demiş. Bunun üzerine hemen aralarından birini seçmişler, törenle taşın ortasına sokmuşlar ve aşağıya yuvarlamışlar. Dağın eteğinde bir balıkçı kulübesi varmış. Taşla beraber adamcağız bunun içine düşmüş ve gömülmüş. Şildalılar, adamın da taşın da ne olduğunu, nereye gittiğini bir türlü bilememiş. Taşı alıp kaçtığından şüphelenmişler. Bunun için de bütün ülkeye şöyle bir haber salmışlar: ‘Değirmen taşı boynunda, şehirde dolaşan bir kimse görürlerse, hemen yakalanıp hırsızlık suçu ile cezalandırılacaktır.’ Oysa zavallı ahmak

Schildalı, suyun dibine çökmüş ve öylesine su yutmuş ki, boğulmuş. Nerde bulunsun da kendini savunsun?” (Schwab, 1991: 178-179).

Melikli yöresinden derlenen sekiz fıkranın tamamı yukarıda karşılaştırmalı bir şekilde aktarılmıştır. Betimleyici tasvirlerin ve olay örgüsü, motif yapısı, tip merkezli karşılaştırmaların yanı sıra kuramsal olarak incelendiğinde söz edilen fıkraların şekil, yapı, içerik, işlev özellikleri nedeniyle genel mizah teorilerinden “uyumsuzluk kuramı” içerisinde değerlendirilmesi mümkündür. Anlatıların dâhil edilebileceği teorinin belirlenmesinde fıkralarda görülen uyumsuzluklar, tutarsızlıklar, beklenmeyen sonuçlar, diyalektiğe uygunsuz davranışlar, mantık dışılıklar önemli bir ölçüttür. Özellikle Ali Fakkı tipi üzerinden gerçekleştirilen beklenmeyen, sürpriz davranışlar ve sözler ile gülmece yaratılmıştır. Bu durum uyumsuzluk kuramında rastlanılan umulmadık, mantıksız ya da şöyle ya da böyle uygunsuz olan bir şeye karşı gösterilen zihinsel tepki (Morreall, 1997: 24) hadisesi ile örtüşmektedir. Gülmece kuramları üzerine çalışmalarda bulunan Morreall’in ifade ettiği gibi; nesnelere, bu nesnelere nitelikleri, olaylar vs. arasında belirli kalıpların bulunmasını beklediğimiz düzenli bir dünyada yaşamaktayız. Bu kalıplara uymayan herhangi bir şey başımıza geldiğinde güleriz (Morreall, 1997: 25).

Melikli halkının da çıkmazlara buldukları çözümler kalıplara uymayan, alışılmış düzeni bozan, sonucunda beklenmedik olandan gülünçlük doğuran eylemlerdir. Meliklilerin başı kopan adamın olayın başlangıcından itibaren başsız olduğunu iddia ederek hanımına sormaya gitmeleri, köyde buldukları saati cin yuvası olarak düşünüp taşlamaları, tuz ektikleri tarlada çekirgeyi kurşunlamaya kalkışmaları, camide uyuyan köpeği imam yapma fikrine kapılışları ve diğerleri fıkraların başından itibaren okuyucunun/dinleyicinin beklediği sonuçlardan tamamıyla farklıdır. Bütün bu sebeplerden ötürü daha önce de belirtildiği gibi Melikli yöresine dair anlatılar uyumsuzluk kuramı içerisinde değerlendirilmelidir.

Sonuç

Çalışma boyunca ele aldığımız Giresun, Adana, Almanya gibi birbirlerinden oldukça uzak bölgelerde görülen anlatılar arasında bazen tamamen aynı bazense yüksek benzerlikte motiflerin yer aldığı tespit edilmiştir. Melikli yöresiyle ilgili derlemelerin Giresun’un farklı bölgelerinde yaşayan kaynak kişilerden derlenmiş olması ise Melikli halkının akla uygun olmayan davranışları, sıra dışı tutumları ile ün kazandığına, fıkralardaki mahalli tiplerin sözlü aktarım yoluyla geniş bir bölgeye yayıldığına delil niteliğindedir. Bu fıkralar, Ali Fakkı ve Hasan Ağa isimli iki tip etrafında şekillenmeleri, güldürme işlevini ön planda tutmaları, dil ve üslup

özellikleri gibi hususlar nedeniyle geleneksel fıkralar içerisinde değerlendirilmektedir.

Sözü edilen fıkralar tip bağlamında incelendiğinde sekiz fıkranın yedisinde olayların Ali Fakkı tipi etrafından gerçekleşmesi dikkat çekmektedir. Hazırcevaplığı, mantık sınırlarını zorlayan çözüm önerileri sunması, akla aykırı davranışlarda bulunması gibi özellikler bakımından Ali Fakkı ile Türk fıkralarının önemli bir tipi olan Karakuş Kadı arasında benzerlikler tespit edilmiştir. Yine aynı şekilde Schilder bölgesinde yaşamış insanlar hakkındaki anlatılarda yer alan “belediye başkanı” tipi ile Ali Fakkı tipi paralel özellikler göstermektedir. Bütün bu benzerlikler tiplerin vermiş olduğu sıra dışı kararlar üzerinedir. Bunun yanı sıra daha geniş bir çerçeveden bakıldığında Melikli yöresinde tespit edilen fıkralardaki halk ile Adana'nın Karatepe yöresinde ve Almanya'nın Schilder bölgesinde yaşayan insanlara dair anlatılarda görülen halk söylenilene sorgusuz inanma, mantık dışı düşünme ve davranma bakımından aynı karakteristik özelliklere sahiptir. Bu bağlamda paralellik gösteren anlatılar çalışmada peş peşe verilmiştir. Böylece fıkraların temelinde yer alan olaylar, motifler ve öne çıkan tipler arasında karşılaştırmalı olarak incelemelerde bulunulmuştur. Melikli yöresinden derlenen anlatılarda ve diğerlerinde tiplerin tutarsız, mantığa uygunsuz davranışlarda bulunduğu ve okuyucunun/dinleyicinin beklediği tutum ile gerçekleşen sonuçlar arasında büyük uyumsuzluklar bulunduğu çalışma boyunca dikkat çekilmiştir. Bu bakımdan fıkraların genel mizah teorilerinden uyumsuzluk kuramını içerisinde değerlendirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Sözü edilen bu fıkralar halk kültürünün ortak ürünüdür. Ayırıcı, öteleyici olarak değil, toplumu birleştirici işleviyle değerlendirilmelidir. Bu fıkralarda bir yöreyi aşma amacı güdülmemekte, belli bir topluluk hedef alınmamaktadır. Toplumun her kesiminde, farklı zamanlarda, farklı coğrafyalarda, yurtiçinde ve yurtdışında benzer anlatılara rastlamak pek tabii mümkündür. Fıkralarda toplumun sosyal, kültürel, ekonomik durumlarına dair bilgiler verilmektedir. Örneğin fıkralarda yer alan İslam dinine dair ifadelerden; yörede İslamlaşma sürecinin tamamlanışından sonra bu fıkraların oluştuğunu anlamaktayız. Yine aynı şekilde fıkralarda geçen tuz veya bilet almakta güçlük yaşanmasına dair ifadelerden; yörenin ekonomik durumuna dair çıkarımlar yapabilmekteyiz. “Sef gitmek, sekametlik, hennük, herg, yoka (yüzeye yakın anlamında), hartama” gibi kavramlardan yörenin dil ve ağız özelliklerine dair bilgiler elde edilebilmektedir. Ayrıca fıkralarda “mantar, kiraz, taflan tuzlusu, fasulye,

hıyar turşusu, mısır, kabak” gibi yiyeceklerin yer alması yöre mutfağına dair bilgiler vermektedir. Hatta fıkralar derinlemesine incelendiğinde köyün coğrafi ve mimari yapısına, adetlere, inanışlara, insan ilişkilerine dair bilgilere erişmek mümkündür. Bu çıkarımlardan hareketle fıkraların oylum olarak kısa olmalarına rağmen kültürel pek çok unsuru barındırdığını söyleyebiliriz.

Kaynakça

Yazılı Kaynaklar

- Aça, Mustafa (2009). “Türk Mahalli Fıkra Tiplerine Giresun’dan Bir Örnek: İssiyin ve Sümes”. *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu (Giresun, 09-11 Ekim 2008)*. Ankara: Önder Matbaacılık, 636-646.
- Akten, Sevim vd. (2008). *Karakuş Kadı Fıkraları*. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- Albayrak, Nurettin (2004). *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Leyla ile Mecnun Yayıncılık.
- Artun, Erman (1995). “Karatepeli Fıkraları”. *İpek Yolu Uluslararası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri (Ankara, 1-7 Temmuz 1993)*. Ankara: Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları, 19-55.
- Boratav, Pertev Naili (2016). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili (2017). *Az Gittik Uz Gittik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Çambel, Halet (2006). *Karatepeli Fıkraları*. (Haz. Nezih Başgelen). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Elçin, Şükrü (1988). *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ersoy, Ruhi (2018). *Karatepeli Fıkraları Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Fatsa, Mehmet (2010). *XV ve XVI. Yüzyıllarda Giresun Sosyal ve Ekonomik Hayat*. Ankara: Giresun İl Özel İdaresi Yayınları.
- Fatsa, Mehmet (2013). “Giresun Yöresinin İskânı Sürecinde Kurulan İlk Cuma Camileri ve Toplumsal Fonksiyonları”. *Geçmişten Günümüze Giresun’da Dini ve Kültürel Hayat Sempozyumu (Giresun, 25-27 Ekim 2013)*. Giresun: Giresun İl Özel İdaresi Yayınları, 84-107.
- Haçkalı, Abdurrahman (2013). “Fetih ve İskân Döneminde Ordu-Giresun Yöresinde Fakılar”. *Geçmişten Günümüze Giresun’da Dini ve Kültürel*

Hayat Sempozyumu (Giresun, 25-27 Ekim 2013). Giresun: Giresun İl Özel İdaresi Yayınları, 78-83.

Morreall, John (1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak*. (Çev: Kubilay Aysevener ve Şenay Soyer). İstanbul: İris Yayıncılık.

Ögel, Bahattin (2014). *Türk Mitolojisi-I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Öztürk, Ali Osman (1995). "Karadeniz Bölgesinden Bir Fıkra Tipi: Meletli". *Milli Folklor*, 27: 64-65.

Sakaoğlu, Saim (1992). *Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Schwab, Gustav (1991). *Alman Halk Efsaneleri*. (Çev: Nevin Selen). İstanbul: MEB Yayınları.

Tekin, Feridun ve Cantürk, Samet (2018). *Giresun ve Yöresi Ağız Sözlüğü*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları.

Yıldırım, Dursun (1999). *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Sözlü Kaynaklar

KK-1: Osman Gülbeyaz, 1966 doğumlu, üniversite mezunu, öğretmen, Çağlayan Köyü/Giresun. (Görüşme: 19.06.2019).

KK-2: Musa Yıldız, 1971 doğumlu, ilkokul mezunu, inşaat işçisi, Espiye/Giresun. (Görüşme: 22.06.2019).